

VÄNDRA KIHELKONNA KIRIVÖÖD

TÜ VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA LÜHENDATUD SEMINARITÖÖ 2009

Inna Raud, C. R. Jakobsoni Talumuuseumi peavarahoidja

Eestis on rahvakultuuri osas enam uuritud territoriaalseid piirkondi – seega on olemas põhjalikke ülevaateid rahvarõivaste terviklike komplektide kohta. Igas piirkonnas olid kasutatud rahvuslikel mustritel, värvidel jmt paikkonnale iseloomulikud tunnused, mis võivad tänapäeval teadvustades ja kasutades muutuda identiteedi oluliseks osaks. Tähtis on iga väikepiirkonna teadvustamine ja iga seal kantud rõivaosa (käesolevas uurimuses kirivöö) põhjalik uurimine.

Käesoleva uurimuse probleemipüstitus on vaadeldav kahest aspektist: vööde tähtsus ja nende iseloomulikud tunnused. Miks on vöö kui ese tähtis? Millised on Vändra kirivööd? Kas Vändra kirivöödes võib leida paikkondlikku eripära ja miks on saadud teadmine vajalik? Kas ja kuidas on ajaline perspektiiv muutnud kirivööde tähtsust ja tunnuseid?

Uurimuse eesmärk oli välja selgitada kirivööde tähtsus üldiselt, muutused ajas ning Vändra kirivöödele iseloomulikud tunnused ja paikkondlikud eripärad. Viimati nimetatud valdkondade uurimisobjektid on kirivööde tehnilised tunnused: materjalikasutus, töövahendid ja narmaste viimistlemine, ning iseloomustavad tunnused: üldmõõdud, värvikasutus ning kompositsiooniosadest sümmeetria, rütm, pinnajaotus ja geomeetriline ornament.

Vändra kirivööid otsides on külastatud kolme muuseumi: suurima etnograafilise koguga Eesti Rahva Muuseumi (ERM), maakondlikul tasandil Pärnu Muuseumi (PäMu) ning kihelkondlikul tasandil C. R. Jakobsoni Talumuuseumi (CRJM). ERM-is on säilinud 40 Vändra kirivööd. Pärnu Muuseumis on säilinud üks 1964. aastal koopia tehtud Vändra kirivöö ja üldist informatsiooni kirivööde kasutamisest. CRJM-is on säilinud C. R. Jakobsonile kingitud kirivööid, kuid ühtegi neist ei ole määratletud konkreetse kihelkondliku päritoluga.

Uurimuse tarvis on kogutud andmeid, millest on tehtud kirjeldav materjal-vaatus. Lisaks Vändra kihelkonnale on võrdluseks vajalik samaväärne informatsioon kirivööde kohta kogutud neljast naaberkihelkonnast: Tori, Türi, Pärnu-Jaagupi ning Rapla. Täpsem metoodika kirjeldus ja andmete tabelsüsteemid on seminaritöö originaalis, mis on kättesaadav TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia raamatukogus (autor Inna Antson).

1. Kirivööde tähtsus, funktsioon

Kirivööde tähtsus seisneb nende funktsioonis, mis on olnud teiste rõiva üksikosadega võrreldes üks laiemaid ja mitmekesisemaid. Vöö funktsiooni riidetuse osana on liigitatud üldisemalt kaheks – praktiliseks ja esteetiliseks. Need funktsioonid oma laia tähenduslikkusega põimuvad kõigi uuritavate valdkondadega. Rahvakommetes võib vööd vaadelda eelkõige esindusesemena. Eraldi võib esile tuua vöö funktsioone kaitsemaagilisest ja uskumuslikust aspektist. Märkilisuse seisukohast on tegemist põhiliselt informatsiooni kandjaga.

1.1. Vöö riidetuse osana

Vöö on nii meeste kui ka naiste põline rõivastuse üle kogu Eesti ja üks olulisemaid rahvarõiva osi. Kirivööd on kandnud rohkem neid ja naised. Meeste kirjatud vööd on olnud kitsad ja lihtsad. Neid seoti Setu- ja Ida-Võrumaal pükste peal kantavatele särkidele (Astel 1998, 57). Talurahva riietust üldisemalt on liigitatud tööriivasteks ehk *pidamise* riieteks, käimise rõivasteks ehk *käimariieteks* ja pidulikeks rõivasteks ehk *seisuriieteks*. Kui kõik muud terviklikku rahvarõivakomplekti kuuluvad esemed ei olnud alati kohustuslikud, siis vöö ei puudunud kunagi. „Vööga kinnitatud rõivad kaitsesid paremini külma eest, olid kandmisel korralikumad kui lahtised“ (*ibid*, 16). Tööl seoti vöö harilikult särgi peale. Tööl ei kantud alati kirjatud vööd, vaid kasutati linadest või takkudest keeratud paelu (Värv 2008, 293, 294).

Kasutusotstarbe seisukohalt oli naistel vöö esialgne ülesanne vaipseeliku ülevalhoidmine (Kaarma, Voolmaa 1981, 32). Seeliku arengus ja värvli kasutusele tulles tava vööd tihedate kordadena ümber keha mähkida säilis. Pärnu Muuseumi etnograafia kogus on alles vöö keha ümber mähkimise õpetus: „Vöö mähkimist alustati vasakult küljelt seeliku värvli pealt. Vöö mähiti kolm kuni neli korda ümber keha nii, et iga pealmine vöökord kattis eelmise. Paistma jäi ainult kõige pealmine vöökord. Vööots pisteti vöökordade vahele. Vööd kanti iga päev“ (PäMu E1013/14715).

Ilmar Manninen nimetab vöö kasutamist tugevalt ümber piha mähituna kehale tugevust andvana ja „keha kinnitusena“, keha on „kõvem“ või „kindlam“. „Vöö pidi inimese keha keskelt koos hoidma“. Kui vöö oli ümber, siis oli „inimese ihu kinni“, ta ei „katkestanud“ ega „veninud seest ära“. Isegi öösel hoiti vöö ümber, „et kõhtu ära ei sirutaks“ (1927, 364).

Esteetilisuse taotlemine on rahvakunstis praktilisuse kõrval üks olulisemaid funktsioone. Kirivöö oma mustriilise iluga on kuulunud rohkem käimise ja pidulike rõivaste juurde. Olulisemaks peetakse vöö kuuluvust seeliku juurde, sest rahvarõivaülikonna osadest harmoneeruvad omavahel kõige enam kirivöö ja seeliku värvikombinatsioonid (Astel 1998, 59). Kirivöö kandmisel oli pealmiseks villasem pool, sest see oli värvilisem, seega ilusam. Keha ilu taotlemise eesmärgil köideti vöö ümber juba noorele tütarlapsele, et see kasvaks peenepihaline (Kaarma, Voolmaa 1981, 32).

Pärnu Muuseumi etnograafia kogu kirivööde uurimisel selgus, et kirivööid on kasutatud rõivakomplektis lisaks vöökinnitusena ka säärepaeltena (PäMu E311/11896, PäMu E59/11952). Kirivöö tehnikas kootud säärepaelu iseloomustab lisaks ülikitsale laiusele (1,5 cm) narmaste osa viimistlus: need on lõpetatud sitsiribadest tuttidega. Tutte vöö otstes on kasutatud ka vöö otsese funktsiooni puhul, kui vöö otsad jäeti spetsiaalselt ette rippuma (Astel 1998, 63).

1.2. Vöö rahvakommetes, esindusese

Rahvakommetes on kirivööid kasutatud enam esindusesemetena, mida on valmistatud eelkõige kingituseks. Kaunistatusega on rõhutatud olukordade pidulikkust. Andide eesmärgiks oli lugupidamise ja heakskiidu taotlemine. Kaunistuste rohkus ja kingitavate esemete arv väljendasid jõukust kui õnne alust (Vunder 2008b, 399).

Vööd kui ande kingiti kõige enam pulmades. See oli talupoegliku elu kõige tähtsam ja pidulikum sündmus, mille traditsioonilised kombid olid üle Eesti üsna sarnaselt

levinud (Viires 2008, 451). Veimevakas oli vöödel oluline osa. On andmeid 100 ja enama vööga veimevakast. Vööd kingiti pulmades tähtsamatele pulmalistele kaela, käe või talje ümber sidudes. Sellisteks puhkudeks valiti alati kõige ilusamad vööd. Kui veimed koosnesid mitmest esemest, seoti need alati paela või vööga kimpu. Viimasel puhul ei kasutatud iga kord kirivööid, vaid ka lihtsamalt valmistatud paelu ja vööid.

Veimede jagamine pulmas sarnanes ohvritoiminguga. Sidudes vööd pajakoogu, kaevurakete, voodiotste, loomade sarvede jne külge, püüdis pruut luua kontakti uue koduga ja kindlustada endale uue elu ettevõtmistes edu (Astel 1981, 143). Pulma ametimeestele vööde kinkimine toimus töö eest tänamise või tasumisena. Vööd viidi tasuks (tänuks) ka kirikuõpetajale laulatuse eest (*ibid*, 140). Vööd kui tasu andsid suvistepühadel tüdrukud poistele kiige valmistamise ja kiigutamise eest (*ibid*, 143). Pärnu Muuseumi etnograafia kogus on säilinud esinduseseme informatsiooniga neli vööd (PäMu E23/11915, PäMu E38/11937, PäMu E41/11940, PäMu E187/11249). Kõikide puhul on tegemist pulmas saadud kingitustega.

1.3. Kaitsemaagiline ja uskumuslik aspekt

Lisaks praktilisele ning esteetilisele funktsioonile oli vöödel, eriti nendel olevatel geomeetrilistel kujunditel, kaitsemaagiline tähendus. Näiteks on kirivööde kaitsefunktsiooni kasutatud rahvameditsiinis. Vööd on kasutatud haiguste raviks, eriti ussihammustuste ja roosi puhul. (Astel 1981, 140)

Kirivöödega on püütud ära hoida õnnetusi ja äpardusi ning taotletud tööõnne. Eespool mainitud pulmades veimede jagamine ja kirivööde eluliselt tähtsate objektide külge sidumine, mis sarnaneb ohvritoiminguga, viitab samuti uskumusele saavutada sel moel käitudes edaspidises elus õnne ja edu.

Esteetilisest vaatevinklist on rohkem kaunistatud neid esemeid, mida võõras silm võis näha. Seda kahel põhjusel: soovist näidata oma jõukust ning vajadusest kaitsta neid asju „kurja silma“ eest. Eriti kaitsetu ja ohustatud olevat oldud siirderiitustel, kui inimene on tähelepanu keskmes (Vunder 2008b, 400). Kirivöödega võidi halva vastu kaitsta ka väikelast: Pärnu Muuseumi etnograafiakogus on säilinud informatsioon, et kirivööd on kasutatud ristimiseks ja mähkimiseks (PäMu E183/10958). Otsest kirjeldust, kuidas vööd mähkimiseks kasutati, ei ole säilinud.

Praktilisuse ja uskumusliku tiheda läbipõimimise veel ühe näitena on Pärnu Muuseumi etnograafiakogus säilinud kirivöö koos informatsiooniga vöö kasutamisest *külimitu* juures (PäMu E222/11281). Põhjus, miks külvamise juures kasutati kirivööid, oli usk kirivöö kui naise vöö arvatavasse sigivust edendavasse jõusse (Vunder 2008b, 400).

1.4. Märkilisuse aspekt, informatsioon

Kirivöö võib olla ka tähendust kandev objekt mitteverbaalses suhtlemises. Seega võib kirivööid vaadelda märkilisuse aspektist, mis samas eeldab ka kokkuleppelisi teadmisi märkidest. Metafoorne tähenduslikkus oli mõistetav eelkõige eseme kasutajale ja hakkas toimima külasisesel või laiemalt kihelkondlikul tasandil inimestevahelises suhtlemises. Sellest kujunesid ka üldiselt mõistetavad arusaamad (Vunder 2008b, 397).

Kokkuleppemärgina võib täheldada näiteks eespool pulmakommetes kirjeldatud vööde kinkimist, mis kaaslast valides oli omamoodi nõustumise märguanne. „Näiteks ühe vanema teate järgi riputas peigmees vöö või *mõõgakandme* väljavalitu magamis- aseme kohale. Nende vastuvõtmine tähendas nõustumist. Kosjade tagasilükkamise puhul aga pani tüdruk vöö järgmisel päeval ukse külge“ (Värv 2008, 296). Nõusoleku märgiks seoti vööd ka tühjaks joodud kosjaviinapudeli ümber või kingiti vöö koos sukkade ja kinnastega peigmehele. Kingitud vööd tähendasid sageli ka ühendamise või siduva kohustuse märki: teenijatüdrukutele on antud vööd kauba kinnituseks töölepalkamisel (Astel 1998, 20).

Oluline märgiline tähendus oli ka värvikasutusel. Üldteada on värvide tähendus rõõmus või leinas. Erksad värvid, eriti punane, tähendasid pidulikkust ja rõõmu ning olid omamoodi nooruse väljendajad. Siit ka põhjus, miks vanemad naised kandsid tumedamas värvigammas rõivaid, sealhulgas kirivööid. Tumedatoonilised vööd ja seelikud, kus kasutati vähem punast ja enam sinist, musta, kohati rohelist ja kollast värvi, võisid viidata leinamisele. Leinavööid kasutati koos leinaseelikutega (Värv 2008, 298), mis viitab vöö ja seeliku kokkukuuluvuse olulisusele.

Kirivöö kui sugude eristaja ning perekonnaseisu ja elujärgude kajastaja ei ole märgilisuse aspektist informatiivne. Kirivööd on peetud küll eelkõige naistevööks, kuid on piirkondi (Setumaa) ja erandjuhtumeid (Vändra ERM A564:1929), kus on teada selle kasutamine ka meestevööna. Kirivöö kandmine sünnist surmani ei võimalda näha märgilisust perekonnaseisu ega elujärgude kajastajana, kuid kirivöö rahvarõivakomplekti osana võib olla ühtekuuluvust ning seisust või rahvust tähistav märk. Ühtsustunde tekkimises peitus võimalus end samastada või eristada ja teadlikkuse kasvades leida identiteeditunnuseid.

Paikkonniti võisid informatsiooni levik ja sellest arusaamine olla erinevad, kuid vööde rohkus ja rikkalik värvikasutus ning keerukad geomeetrilised mustrid olid üldlevinult märgid jõukusest ja heast käsitööoskusest. Kui rikkust taotleti õnne ja edu alusena rituaalsete toimingutega ja see võis olla sageli suhteline, siis töökus ja oskused võisid osutada näiteks mõrsjat valides talupojakultuuris määravamateks. Vöökudumisoskus võis olla ka elatusallikaks, mis kinnitab oskustöö sotsiaalset tähtsust märgilisuse aspektist ning kirivööde ohtrat kasutamisevajadust tänu laiale funktsionaalsusele.

1.5. Paikkondlikud eripärad ja identiteet

Territoriaalselt jagunes Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul kirikukihelkondadeks, mis on võetud eesti rahvakultuuri uurimisel põhiüksuseks (Eesti rahvakultuuri leksikon 2007, 81). Rahvarõivaid on jagatud nelja suurde rühma: Põhja-Eesti, Lõuna-Eesti, Läänemaa ja saared. Rühmad on saanud alguse juba muistsetest hõimuerinevustest, mida tõendavad keelemurdealane jaotus, muu rahvakultuur ja arheoloogiline materjal (Kaarma, Voolmaa 1981, 14). Kihelkond oli põhiline territoriaalne üksus, mille piirides talurahvas omavahel läbi käis.

Külad, vallad ja kihelkonnad olid üksteisest küllaltki eraldatud ja see aitas kaasa paikkondlike erisuste tekkimisele. Oluline oli grupisisene sotsiaalne stabiilsus ning nii tõmmati piir „oma“ ja „võõra“ vahele (Vunder 2008b, 402). Rahvarõivastel oli keele kõrval talupojakultuuris sotsialiseeriv funktsioon, mis kujundas piirkondlikud

eristumised oma eripära väljendusena. „Piirkonnale omases üldtunnustatud stiilis esemete valmistamisega, nende kaunistamisega, omaksvõtuga, kasutamisega ja järeltulevatele põlvedele edasiandmisega väljendas igaüks oma osalust ja ühtekuuluvust nii elavate kui ka surnutega“ (Vunder 2008b, 402). Seda, et kirivööd peeti järeltulevale põlvele tähtsaks, näitab Pärnu Muuseumi etnograafiakogus säilinud informatsioon päranduseks saadud vöö kohta (PäMu E17/11909). Kandja päritolu ja elukohta märkiv rõivastuse tähendussisu oli nii tähtis, et võõrast kihelkonnast kositud naine kandis oma kodukihelkonna rõivaid surmani.

Rahvarõivaid, sealhulgas kirivööid, iseloomustab nii traditsioonilisus kui ka individuaalsus. Traditsioonilisuse all võib mõista omapäraste tunnuste kordumist ühe või teise piirkonna talurahva rõivastuses, kuid iga piirkonna universaalsed tunnused kohalikus kordumatus kombinatsioonis näitavad kunstilist individuaalsust (Vunder 1996, 93).

Eriti ilmekalt väljendub sama piirkonna individuaalsus geomeetriliste kirjade erinevas kombineerimises. Geomeetrilise ornamendi piirkondlikke eristumisi võib täheldada Kihnus, kus on sagedane hambulise kontuuri kasutamine. Ristimotiivid esinevad ilmekamalt näiteks Saaremaa ja Lõuna-Eesti lääneosa kirivöödel. Ristküliku kasutamine nii pinnajaotuses kui ornamendis on iseloomulik aga Türi kihelkonna kirivöödele (Astel 1998, 115, 117, 125). Üldine on ühesugune keskkirja ornament kogu vöö ulatuses, kuid siin on erandiks Kihnu ja Risti kihelkonna vööd (*ibid*, 113).

Lisaks geomeetrilise ornamendi variandirohkele kasutamisele võib kirivööde paikkondlikuks eripäraks olla värvikasutus. Kui vööde olulisem põhivärv on punane, siis Saaremaal Mustjala ja Püha kihelkonnas kasutatakse palju musta. Halliste ja Viru-Jaagupi vöödel domineerib sinine, Loode-Eestis roheline jne. Läänemaal ja Põhja-Pärnumaal kooti aga palju ühevärvilisi vööid (*ibid*, 101).

Erinevusi esineb ka kirivööde pikkuses ja laiuses. Kui enamasti ulatus vöö kaks kuni kolm korda ümber kere, siis Jämaja kihelkonnas ulatus vöö üks kord ümber ning kinnitati *abu* külge (täpsemat kinnitamise viisi kirjeldust siiski pole). Laiust paikkonniti iseloomustades võib täheldada, et Põhja-Eesti vööd on tavaliselt kitsamad kui Lõuna-Eesti vööd (*ibid*, 61, 63, 97).

Teadu on vöö otste erinev kaunistamine ja kandmisviis. „Vöö otsad olid tavaliselt mitmesse palmikusse korrastatud saartel, Lääne- ja Põhja-Eestis. 4–5 cm pikkuste lõimelõngade narmastena lahtijätmine oli iseloomulik Lõuna-Eestile“ (*ibid*, 61). Kandmisviisi erinevus võis seisneda otste kinnitamises. Kui üldlevinud oli otste peitmine vöökordade alla, siis Mustjalas ja Kärlas jäeti tuttidega otsad rippuma ette või küljele. Pikalt rippusid ka setu naiste vööd (Astel 1998, 63).

Paikkondlikud erinevused rahvarõivastes (sealhulgas kirivöödes) võivad olla eneseteadvustamise tasandil olulised faktorid ning tingida käitumist sotsiaalses suhetes ja olukordades.

1.6. Ajalised erinevused

Eesti kirivööde ajaliste eripärade jälgimist on mõjutanud 19. sajandist alates säilinud eksemplaride hulk. Uurimist mõjutab ka see, et dateeringuid pole või on need ebatäpsed. Üldisemalt on võimalik võrrelda 19. sajandi I ja II poolt ning 20. sajandil toimunud muutusi. Paikkondlikud erinevused tulevad enam esile vööde mõõtudes,

ornamendi- ja värvikasutuses ning kandmistavades. Ajalise arengu perspektiivis on kirivöö iseloomulike tunnuste paikkondlikke muutusi mõjutanud ilmselt ühiskonna areng ning sellega seoses vöö funktsioonide ümberhindamine.

Ajalisi muutusi on täheldatud kompositsiooni osas äärekirja kitsenemises äärejoo-
neni (eriti Lääne-Eestis). Üldiselt võib täheldada, et vanematel kirivöödel oli kesktriibu ja äärekirjade kasutamine olulisem (Astel 1998, 95). Vööde laiuse osas on tähele pandud hilisemal ajal vööde kitsamaks muutumist (*ibid*, 97). Ilmselt võib seda tendentsi seletada laia kesktriibu ja äärekirja kasutamise vähenemisega.

Värvikasutuses on olulised muutused toimunud pärast aniliinvärvide kasutusele-
tulekut 19. sajandi II poolel. Värvid muutusid erksamaks ning lisandus toone, mida ei olnud võimalik taime-
medega saada. „Aniliinvärvide levikuga hakkab vöödes domi-
neerima erkpunane, Lõuna-Viljandimaal ka tumepunane. Eriti Kagu- ja Lääne-Eestis lisandub sellele lilla. Vaid Virumaal on erksate aniliinvärvidega vööid harva“ (*ibid*, 101, 109). Viimati nimetatud fakti põhjenduseks Põhja-Eestis on varane rahvarõiva taandumise tendents.

Funktsiooni muutustes võib oletada vöö kujunemist rohkem pidurõiva osaks. Siit ka oletatav põhjendus vööde kitsenemisele: sel ei olnud enam nii suurt toetavat funktsiooni. 19. sajandi lõpul hakkas rahvarõivaste kandmine vähenema. Praktilise otstarbe kaotanud kirivöödest hakati neid kokku õmmeldes tegema vaipu, isegi reisi-
kotte (*ibid*, 133). Ehkki kirivööde põhifunktsioon muutus kardinaalselt, võib siiski näha nende kui oluliste esemete rohkust ning vajadust neid uut moodi väärtustada. Eesti rahvakultuuri kõrgelt hinnanud kultuuritegelased, sh Kristjan Raud, suhtusid sellesse kriitiliselt, sest eseme põhifunktsiooni algupära oli lugupidamist väärt ning näitas austust vana kultuuri vastu.

Selles kontekstis mõjub vastuoluliselt C. R. Jakobsoni Talumuuseumis säilinud seinavaip, mis on tehtud Carl Robert Jakobsonile mitmesuguste sündmuste puhul kingitud 25 kirivööst. Vööde vaibaks kokkuõmblemist on põhjendatud nende parema säilitamise eesmärgiga. Samas võib 19. sajandi II poolel üldise rahvarõiva kandmise taandumise kõrval tõdeda fakti, et säilis kirivöö kui esinduseseme traditsiooniline kasutamine kingitusena tänu ja austuse eesmärgil.

20. sajandi algul oli rahvarõivaste väärtustamine madalaimas seisus. 1920-ndate lõpul hakati tänu propagandale nägema talupoja piduriietes rahvuskultuuri ühe osana pärimuslikkust ja see muutus rahvusliku meelsuse tähiseks. Väärtustama hakati ka ajaloolise rahvarõiva võimalikult täpset kopeerimist (Vunder 2008, 298). Kirivööde materjalikasutuses võis esineda muutusi, millele viitab puuvillasest materjalist kirivöö Pärnu Muuseumis (PäMu E953/14154). Samas on säilinud kümme Tallinna Kunstiteodete Kombinaadis 1964. aastal valmistatud kirivööd eri Pärnumaa kihelkondadest (PäMu E714/1– 10). See viitab urbaniseerunud ühiskonnas oskustöö koondumisele teatud kindla suunitlusega ettevõtetesse.

Kogu ajalise arengu üldpildis muutus kirivöö 20. sajandil järjest enam esindusesemeks ka rõivastuse osana. Märkilisuse aspektist suurenes rahvuse ning sellega koos ühtekuuluvuse tähendussisu tähtsus, mis ilmselt on otseses tugevas seoses enese määratlemisega nii üksikisiku kui grupi tasandil.

Eesti kirivööde üldise iseloomustuva peatüki kokkuvõtteks võib kinnitada selle tähtsust teoreetilise baasi loomisel Vändra kirivööde põhjalikuks uurimiseks. Kirivöö

tähtsust rõhutab funktsionaalsuse laiahaardelisus: vöö esineb olenevalt ühiskondlikust käitumisvajadusest mitmes funktsioonis korraga ning need on omavahel põimunud. Ühiskondlik mõtteviis tingis märgisüsteemid ja võis otseselt mõjutada kirivööde kasutamist kogukonna väärtushinnanguid silmas pidades. Ühiskonna muutudes teisesid kirivööde funktsioonid. Üldiseloomustavas peatükis kirivöö tähtsuse ja ajalises faktorist tingitud märgilisuse muutumise väljaselgitamine on Vändra kirivööde iseloomustamiseks vajalik teoreetiline materjal, mille abil on võimalik põhjendada või kinnitada paikkondlikke eripärasid või sarnasusi nii kirivöö funktsionaalsuse aspektist kui ajalises perspektiivist lähtudes.

2. Vändra kirivööd

Vändra kihelkonnast on ERM-i kogudes säilinud 38 kirivööd ja kaks kirivöö tükki. Neist 33 on pärit 19. sajandist ja üks 20. sajandi algusest, kuuel on valmistamise aeg teadmata, kuid esemete kogumise daatum viitab võimalikule päritolule eespool mainitud ajajärkudest. Kirivööde joonised on ERM-i märgistusega tähistatult tahvritel (TAHVEL X–XIV).

Eesti kihelkondade kaardil paikneb Vändra kihelkond Pärnumaal, mis kuulub Läänemaa rühma. Vändra kihelkonna asukoht Läänemaa piiril ehk Eesti keskosas viitab sellele, et naaberkihelkondi on nii Põhja- kui Lõuna-Eesti rühmadest. Põhja-Eesti rühmadest piiravad Vändra kihelkonda Harjumaalt Rapla ja Juuru kihelkond ning Järvamaalt Türi kihelkond. Lõuna-Eesti rühmast piiravad Vändra kihelkonda Viljandimaalt Pilistvere ja Suure-Jaani kihelkond. Pärnumaalt on naabrid Tori ja Pärnu-Jaagupi kihelkond, mis kuuluvad nagu Vändra kihelkond Läänemaa rahvarõivarühma.

Vändra kihelkonna seitse naaberkihelkonda, mis kuuluvad Eesti territoriaalses jagunemises kolme rahvarõivarühma ja paiknevad neljas maakonnas, annavad võimaluse võrrelda Vändra kirivööid laiast territoriaalsest jagunemisest tulenevate piirkondlike erinevuste taustal.

2.1. Kirivööde kasutamise kohta säilinud informatsioon

ERM-i etnograafia kogus on Vändra kihelkonnast kogutud kirivööde kasutamise kohta informatsiooni vähe. Üldtuntud fakti kohta, et kirivöö oli enamasti naistevöö, on säilinud kirjutis: „...olevat ka mehed kandnud, kuna naiste vööd olid kitsamad“ (ERM A564:1929).

1875. aastal valminud vööd oli kasutatud selleks, et tõmmata kinni „kimpe“ (sukad, kindad jne), mis pulmade ajal peigmehe ja nooriku sugulastele kingituseks anti (ERM 8384). 1895. aastal valminud vöö oli saadud pulmadest kingituseks (ERM 10691). Need on viited, et 19. sajandi lõpul oli pulmakommetes säilinud kirivööde valmistamine veimede jagamiseks. On teada, et samal ajal oli üldine tendents rahvarõivaste taandumisele linnamoelise rõivastuse ees (Värv 2008, 289).

Aino Voolmaa kogutud teatmematerjalides (Voolmaa 1958, 248) on informatsioon Vändra kihelkonna kirivöö kohta, mis on kahest täpselt ühesugusest kokku õmmeldud. „Need olid valgel linasel põhjal erepunase villase kirjaga, servades sinilillade

triipudega. Ühe vöö laius 2,8 cm. Vöö pikkus narmastega 214 cm, narmaste pikkus 13 cm. Kirjeldatud vöö oli M. Orumaa saanud kingituseks ning keeldus seda kategooriliselt muuseumile loovutamast.“ Teise kirivöö kirjelduse juures on informatsioon vöö sidumisest seeliku värvli peale nii, et otsad kinnitati vasakule puusale lipsu (Voolma 1958, 247). Võib oletada, et sellised uuendused kirivööde valmistamises ja kandmises jäid perioodi, kui rahvarõivaid püüti kohandada nii uueaegse moejoone kui isikliku maitse järgi (Värv 2008, 298).

Pärnu Muuseumis on säilinud Vändra kirivöö (PäMu E714/1:12156), mis on valmistatud 1964. aastal Tallinna Kunstiteodete Kombinaadis. Vöö muster on täpselt sama kui ERM-i kogus oleval Vändra vöö (ERM 8471). Väikesed erinevused on vöö üldmõõtudes ja punase kasutamises, see on erksam. Siit võib järeldada püüdu valmistada paikkonnale omaseid võid üsna täpselt.

Üle-eestiliselt levinud kirivööde kasutamise traditsioonidega võrreldes on Vändra kohta säilinud informatsioonis saadud kinnitust, et võid kasutati pulmakommetes. Erinev üldisest on laiade kirivööde kandmine Vändras ka meestevööna. Seni on seda teada ainult Setu- ja Ida-Võrumaal (Astel 1998, 57). Säilinud on vastuoluline informatsioon Vändra vööde nii traditsioonilisest kui mittetraditsioonilisest valmistamisest ja kandmisest 20. sajandi keskel.

2.2. Materjalid ja tehnika

Vändra kirivööd on kõik valmistatud linasest ja villasest lõngast nii, et labasele põhjale moodustub villastest lõimelõngadest korjatud kiri. Vändrast etnograafilisi uurimusi tehes on säilinud kirjutis: „Naiste vööd olid valgele linasele põhjale korjatud värvilistest villastest lõngadest kirjaga. Naised kodusid vööd pisikeste *mõekadega*“ (Voolmaa 1958, 247). Vöökudumine oli jõukohane ka lastele. Selle tõestuseks on säilinud informatsioon vöö kohta, mis on 1870. aastal karjalapsena karjas kootud (ERM 9729).

Vöökudumiseks olid esmatähtsad vöömõök ja vaheliku tekkimiseks vajalikud vahendid. Vahelikku võis moodustada kahel viisil. Esimesel juhul loodi lõim vaheliku pulga ümber ja selle sisse tekitati tugevamast linasest materjalist käsi- ehk irdniied. Sellisel moel kududes loodi lõim üles alati ringselt. Teine viis vahelikku tekitada oli kasutada *tihva*, mis on soatoline vöökudumise töövahend. Sellise kudumisvõtte puhul loodi lõim üles nii, et vöö pikkusele vastava pikkusega lõngad olid kahest otsast pingutatud ning lõimed pandi järjest vaheldumisi piide vahelt ja piide keskel olevatest aukudest läbi (Laigo 1957, 228). Informatsioon tihva kasutamise kohta Eestis on vastuoluline. On teada väide tihvaga kudumise tava kohta rohkem saartel (Vunder 2008a, 157). Samas on oletatud, et tihvaga kudumine levis üle Eesti, eriti Lääne-Eestis (Astel 1998, 65).

Töö lõpptulemus oli mõlema kudumisviisi puhul samasugune. Sel põhjusel ei ole võimalik Vändra tehniliste vahendite kasutamist täpsemalt uurida. ERM-i kogudes on kirivöö tehnilistest vahenditest säilinud üks vöömõök (ERM A563:576). Vändra kirivöödest viiel on otsad lahti lõikamata (ERM 8419, ERM 8426, ERM 8445, ERM 8470, ERM A563:822), mis viitab ringsele kudumisele. Seega võib oletada, et Vändras kasutati kirivööde kudumiseks vahelikupulka ja niisi.

Kirivöö välisserv võib jääda ühtlase linase triibuna või linase ja villase vaheldumi-

sest täpiline (TAHVEL IX). Lõpptulemus sõltub lõime ülesloomisest. Kui alustada ülesloomist linasega, jääb serv ühtlase linase triibuna, kui aga värvilisest villasest, jääb linase koelõnga sissekudumisest äärde täpirida. 26 Vändra kirivöö on välisservad ühtlase linasena, 14 vöö on äärekirjas villase lõnga värvi järgi täpiline välisserv.

Kudumist alustati enne mustri korjamist alati labaselt kootud ridadega. Vändra kirivöödel on otstesse labast pinda kootud 1–3,5 cm. Mingeid seoseid või reegleid vöö laiuse ja otstesse kootud labase pinna pikkuse vahel ei ole aru saada. 3,5 cm pikkust labast pinda on kootud nii 2,5 kui 8 cm laiuse vöö otstesse. 1,5 cm pikkust labast pinda on kootud nii 2,5 kui 5,5 cm laiusele kirivööle.

Vändra kihelkonna kirivööde materjalid ja tehnika ei erine üle-eestiliselt enam levinud valmistamisviisist. Kirivöö linase või villasetäpilise serva esinemist ei ole üldiselt uuritud. Vändra kirivööde linase välisserva selge domineerimine viitab linase materjali eelistamisele – see on villasest materjalist vastupidavam. Täpsemalt ei ole uuritud kirivööde otstesse kootud labase pinna otstarvet, kuid võib oletada, et see oli praktiline: labane koepind on tihedam ja takistab hargnemist.

2.3. Üldmõõdud

Tabel 1. Vändra kirivööde laiuse koondandmed.

	Kuni 1,5 cm	2–3 cm	3,5–4,5 cm	5–6 cm	6 cm ja enam
Kokku	1	27	5	4	3

Valdav enamik (27) Vändra kirivööid kuulub 2–3 cm laiuste vööde rühma. Vändrast on kirivööde laiuse kohta säilinud kirjalik informatsioon: „Maretsaana eide vöö olnud paari sõrme laiune, kuid olnud ka kitsamaid“ (Voolmaa 1958, 247). Vööde laiuse skaala on 1,5–8 cm, mis on tavapärasest suurem kihelkonnasisene laiuse erinevus. Kitsaim vöö (ERM 15144) ja laiemaid vööd (7 cm – ERM 8501, 8502 ja 8 cm – ERM 8479) mõjuvad antud ülevaates erandlikult.

Tabel 2. Vändra kirivööde pikkuse koondandmed.

	160–195 cm	200–245 cm	250–295 cm	300 cm ja enam
Kokku	13	22	2	1

Eeldusel, et Eestis levinud kirivöö pidi ulatuma 2–3 korda ümber keha, on tabelis 2 nähtav statistiline tulemus igati põhjendatud. Otseseid seoseid võib näha vööde laiuse ja pikkuse proportsioonides. Pikemad vööd olid üldjuhul ka laiema. Pikim Vändra kirivöö on 320 cm pikk ning 7 cm lai (ERM 8501). Kõige laiema vöö (8 cm) pikkus on 270 cm (ERM 8479). Kolmanda pikema vöö pikkus on 265 cm ja laius 5,5 cm (ERM A564:1929).

Viie kihelkonna kirivööde pikkuse võrdlus (TAHVEL XV, joonis 2) näitab samuti 200–245 cm pikkuse suurimat eelistust. Seda selgitab eespool mainitud teadaolev fakt, et üle-eestiliselt on üldlevinud kirivöö mähkimine 2–3 korda ümber keha, mistõttu oli vöö pikkus alati üle kahe meetri (Astel 1998, 61). Et küllaltki palju esines uuritavates piirkondades ka alla 200 cm pikkuseid eksemplare, võib järeldada, et vöö funktsiooni(de) täitmiseks piisas ka lühemast pikkusest. Võrdlus üldlevinud informatsiooniga vajab pikkuste osas siiski täpsustamist, sest vööde üldmõõdud võivad

olla koos narmastega või ilma nendeta. Käesolevas uurimuses on vööde pikkus ilma narmasteta.

Viie kihelkonna kirivööde laiuse tervikpildis (TAHVEL XV, joonis 1) on näha selge domineerimine 2–3 cm laiuse rühmas. Väandra kihelkonna kirivööd on käesolevas uurimuses laiuselt kõige erinevamad. Väandra kihelkonnale lisaks on laiemate kirivööde rühmas esindatud Tori kihelkond. Et laiemad vööd on pikemad, võib järeldada samade kihelkondade võrdsest esindatusest pikimate ja laiemate vööde rühmas (TAHVEL XV, joonis 1, 2).

Kokkuvõtteks viie kihelkonna üldiste mõõtude võrdluses paigutub Väandra nii kirivööde pikkuse kui laiuse rühmade ja esinemissageduste tasandil võrdsesse positsiooni teiste kihelkondadega. Vööde laiusena domineerib kitsas, 2–3 cm ja pikkuses on enam levinud 200–245 cm. Sagedane 160–195 cm pikkuse esinemine laiendab vöödele iseloomuliku pikkuse skaalat.

2.4. Narmad

Tabel 3. Väandra kirivööde narmaste pikkuse ja viimistlemise sageduse koondandmed.

	Kuni 10 cm	11–15 cm	16 cm ja enam	Lahtised	Punatud, otsad lahti	Punatud, otsad kinni
Kokku	7	27	4	34	2	2

Kirivööid iseloomustavad lõimelõngade otstest lõpetusena jäetud narmad. Väandra kirivööde andmete statistiline analüüs näitab 11–15 cm narmaste pikkuse ja nende lahtiseks jätmise domineerimist vöö otstes. Lühimad narmad (4 cm) on vöö, mis on ka Väandra vöödest kitsaim (1,5 cm). Narmad on pikimad (23 cm) kõige laiema (8 cm) vöö (ERM 15144, ERM 8479). Siit võib välja lugeda otsese seose vöö laiuse ja narmaste pikkuse vahel.

Kuigi kõigis kihelkondades esineb eri pikkuses narmaid (TAHVEL XV, joonis 3), on igas kihelkonnas eristatav suurem sagedus mõnes pikkuse rühmas. Viie kihelkonna võrdluses eristub Väandra kihelkond keskmise pikkusega (11–15 cm) narmaste kasutamise poolest. Narmaid, mis on pikemad kui 16 cm, pole üldpildis kas üldse mitte või esineb vähe.

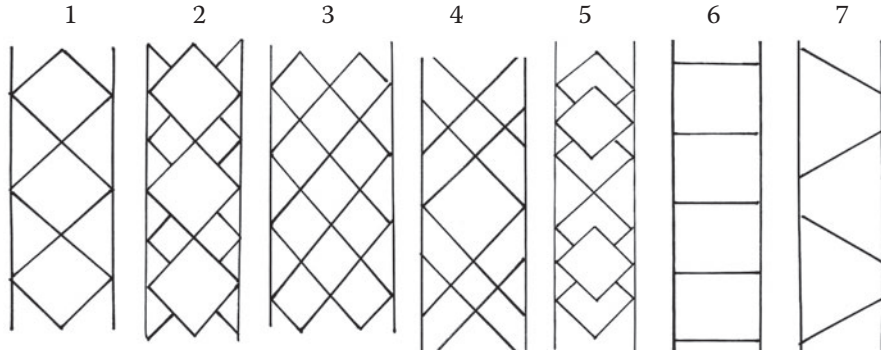
Väandra kirivööid uurides selgus kolm narmaste viimistlustehnikat. Üldiselt domineerib kõigis kihelkondades üks narmaste viimistlemise viis (TAHVEL XVI, joonis 1). Väide Lääne- ja Põhja-Eestile iseloomulikust narmaste palmitsemisest (Astel 1998, 61) kehtib enam Põhja-Eestis asuva Rapla kihelkonna kirivööde lõpetamise kohta.

Kokkuvõtteks võib täheldada, et Väandra kihelkonna kirivööde narmaste pikkus ja viimistlemise tüüp on naaberkihelkondadega võrreldes kõige selgemini eristatavad. Sellest võib järeldada selget paikkondlikku traditsiooni, kuid eripära kõnealusel valdkonnas siiski ei kajastu. Väandra kirivööid iseloomustavad 11–15 cm pikkuselt lahtiseks jäetud narmad.

2.5. Keskkiri

Keskkiri on kirivööde olulisim osa ehk põhiosa. Kirivööde keskkirja mustreid iseloomustab ornamenti kordumine, see on paigutatud piiratud võrgusüsteemiga taustale. Keskkirja iseloomustav tunnus on ka sümmeetria ning selles võib esineda kesktriibu ehk „südame“ kasutamist.

Joonis 1. Väandra kirivööde pinnajaotuse võrguskeemi tüübid.

Tabel 4. Väandra kirivööde pinnajaotuse tüüpskeemide sageduse koondandmed.

	Tüüp 1	Tüüp 2	Tüüp 3	Tüüp 4	Tüüp 5	Tüüp 6	Tüüp 7
Kokku	21	8	3	5	1	1	1

Võrgusüsteemi tüüpides domineerib diagonaalne joonte ristumine, mis tekitab eri suurusega rombi- ja kolmnurgakujulised pinnajaotused. Diagonaaljoontest tekkinud lihtsaim võrguskeem, mida on esinenud 21 korral, on enim levinud skeemikasutus Väandra kirivöödel. Üldpildist kerkib esile kolm täiesti erinevat võrgusüsteemi: tüübid 5, 6 ja 7, mida on pinnajaotuse tekitamiseks kasutatud ühel kirivöödel.

Väandra kihelkonna kirivööde pinnajaotuse tüüpidest on 90% leidnud kasutamist naaberkihelkondade kirivöödel. 10% naaberkihelkondade kirivööde pinnajaotustest on tervikpildis paigutatud eraldi rühma nimetusega „MUU“. Väandra, Tori ning Pärnu-Jaagupi kihelkonna kirivööde iseloomustab kõige selgemini pinnajaotuse tüüp 1 (TAHVEL XVI, joonis 2), mis on ka üldises plaanis kõige domineerivam pinnajaotus. Esinemissageduselt on eespool mainitud kolm kihelkonda enam esindatud ka tüübi 2 puhul. Sellest võib järeldada Pärnumaa põhja- ja idaosas vöökirjade pinnajaotuste isikupära. Lisaks toetab oletust, et Väandras mitteesinenud pinnajaotusi „MUU“ esineb vähe ka Tori ja Pärnu-Jaagupi kihelkonnas.

Väandra kihelkonna kirivöödel on pinnajaotuse tüübid 5, 6 ja 7 erandlikud. Erandlik pinnajaotuse tüübi 6 kasutus Väandra kirivöödel võib olla Türi või Pärnu-Jaagupi kihelkonnast mõjutatud. Pinnajaotuste kasutuse tervikvaates on Väandra naaberkihelkondade esinemissagedus tüübis 6 eraldi võetuna arvestatav – 82%. Teine erandlik pinnajaotuse tüüp 7 on seletatav ebasümmeetriliste vöökirjade vähese esinemissagedusega uuritavates piirkondades. Tüübi 5 erandlikule pinnajaotusele Väandra kirivöödel (TAHVEL XVI, joonis 2) puudub võrdlus ning ka võimalus leida selgitust. Vähene esinemissagedus ei võimalda järeldada Väandra kirivööde eripära viimati nimetatud pinnajaotuse tüübis.

Sümmeetria vaatlemiseks tuleb paigutada vöö pinnale telg. Kirivööle iseloomuliku pideva mustrikorduse vaatlus pikal pinnal võimaldab järeldada, et telge sümmeetria vaatlemiseks on võimalik paigutada vööle kahes variandis. Telje paigutus nr 1 on keskkirja keskjoon, mis asetseb vöö pikuti (TAHVEL IX). Telje võimalik paigutus nr 2 või nr 3 on mustris olevate põhiornamentide keskjoonel ja pinnajaotuse diagonaalrõistide ristumiskohal, mis asetseb vöö laiuti. Sümmeetriline vöökirj peegeldub täpselt telje suhtes.

Telje nr 1 paigutuse puhul on Vändra kirivöödest ebasümmeetriline üks vöö (ERM 14682), ülejäänud on kõik sümmeetrilised. Telje nr 2 või nr 3 paigutuse puhul toimib 38 Vändra kirivöö rütmiline sümmeetriline kordus nii, et kiri peegeldub põhiornamendi keskelt diagonaalse ristumise keskpunktini, millest omakorda toimub sümmeetriline peegeldus põhiornamendi keskjooneni. Selline korrapärane sümmeetria kordus tekitab hästi äratuntava rütmi.

Vaatlusandmed naaberkihelkondade sümmeetria kohta näitavad samasugust tendentsi: Rapla kirivöödest on ebasümmeetriline üks vöö, Pärnu-Jaagupi kirivöödest kaks vööd. Tori ja Türi kirivööd on kõik sümmeetrilised. Eespool kirjeldatud seitsmest pinnajaotuse tüübist kuus on sümmeetrilised. Kõik viie kihelkonna ebasümmeetrilised kirivööd kuuluvad pinnajaotuse tüüpi 7 (joonis 1). Seega domineerib uuritavas piirkonnas vöökirjade sümmeetrilisus ning selles valdkonnas ei eristu Vändra kihelkonna kirivööd naaberkihelkondade kirivöödest.

Geomeetrilise ornamendi kasutuse esmasel uurimisel Vändra kirivööde keskkirjades selgus 37 vöö ühesugune mustri pidev kordumine terve vöö ulatuses. Ühel vöö (ERM 8454) muutub kiri mõlemas otsas kolme kuni nelja ornamendi korduse ulatuses teiseks. Sama võib väita naaberkihelkondade kirivöömustrite kohta. Mustrit pole ühel Tori, Pärnu-Jaagupi ja Türi kihelkonna kirivöö, Raplas on kõik kirivööd muutumatu mustriga. Seega on kõnealusele piirkonnale üldiselt omane kududa ühesuguse mustrikordusega kirivööid.

Keskkirja ornament on geomeetriline ja paigutub vastavalt võrguskeemis tekkinud pinnajaotuse osadele. Võimalik on eristada vöökirja keskel asetsevaid suuri ornamendi motiive, mida võib nimetada vöökirja põhimotiivideks.

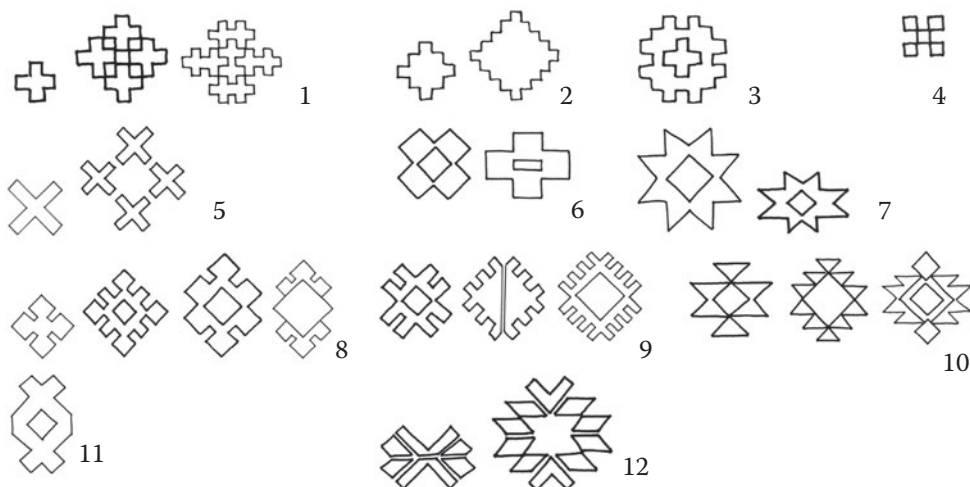
Vändra kihelkonna vöökirju uurides selgus 12 põhimotiivi tüüpi. Selekteerimine toimus pinnajaotuses suurimal pinnal asetsevatest ornamentidest. Sarnasuse aluseks on iseloomulik element, mis gruppi ühendab. Väikesed ornamendid mõjuvad põhiornamendina, kui ainult neid on kasutatud suurimas vöö pinnajaotuse osas või kogu vöö ulatuses.

Tabel 5. Vändra kirivöödel esinenud põhiornamendi tüüpide sageduse koondandmed.

Tüübi nr	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Kokku	3	7	2	1	4	2	6	4	7	3	1	2

Enam levinud põhiornamendi tüüp on nr 2 – romb ja tüüp nr 9 – hambuline romb, mida on peetud Lääne- ja Lõuna-Eestile iseloomulikuks (Astel 1998, 117). Kuuel korral esineb põhiornamendina kaheksakanda. Üksikud põhimotiivid Vändra kirivöödel tüüpides nr 4 ja nr 11 mõjuvad erandlikult (ERM 8438, ERM 15143). Üldpildis eristuvad teistest selgelt veel tüübi nr 12 alla liigitatud motiivijoonisega

Joonis 2. Vändra kihelkonna kirivööde keskkirja põhimotiivi tüübid.

vöö (ERM 8426) ja tüübi nr 6 alla liigitatud vöö motiivikasutus (ERM 15144), mida võimendab pinnajaotuse eripära Vändra kirivöödel.

Keskkirjas on asetatud vöökirjale põhiornamendi väiksemaid ornamente, mis võivad olla kas põhiornamendi osad või muud üksikud elemendid, millega täidetakse ülejäänud taust. Taustatäitena on Vändra kirivöödes kasutatud enam täppe, riste ja nende kombinatsioone (joonis 1, tüüp 1). Taustas on levinud elemendid veel kolmnurk või põhiornamendi poolitatud osad. Lisaks taustale on riste ja täppe kasutatud rohkesti põhiornamendi südames. Keerulisemad eri üksikelementide kombinatsioonid põhiornamendi südames on kahel Vändra kirivöödel (ERM 8470, ERM 8479).

Vändra kirivööde keskkirjas pinnajaotusele paigutuvat 12 põhiornamendi tüüpi on nelja naaberkihelkonna kirivööde põhiornamendina kasutatud 80,5% ulatuses. Esindamata põhiornamendid on tervikpildis kantud rühma „MUU“.

Viie kihelkonna kirivööde põhiornamendi esinemissageduse võrdlus (TAHVEL XVI, joonis 3) näitab tervikvaates kõigis samades põhiornamenditüüpides suurimat kasutusprotsenti: 25–33% (tüüp 2 – romb, tüüp 7 – kaheksakand ning tüüp 9 – hamuline rombi või diagonaali kontuur).

Vändra kihelkonna kirivööde erandlike põhiornamenditüüpide nr 4 ja 11 mõjutamise võimalust naaberkihelkondadelt ei ole võimalik täheldada. Mõjutamist võib uurimuses oletada Vändra kirivöödel naaberkihelkondade vöödele: põhiornamendi tüüpides nr 5 ja 8 on Vändra kirivööde esinemissagedus suurim.

Keskkirja keskel asuvat vöö kesktriipu (TAHVEL IX) esineb 14 Vändra vöödel (35%). Keskosa rõhutamist vähem kui pooltel Vändra kirivöödel võib tõlgendada mitte-traditsioonilise keskkirja kompositsiooni osana. Vändra kihelkonna kirivööde uurides selgus kesktriibu kasutamises neli laiuse varianti.

Tabel 6. Vändra kirivööde kesktriibu lõngade arvu sageduse koondandmed.

	1-lõngaline	3-lõngaline	5-lõngaline	9-lõngaline
Kokku	10	1	2	1

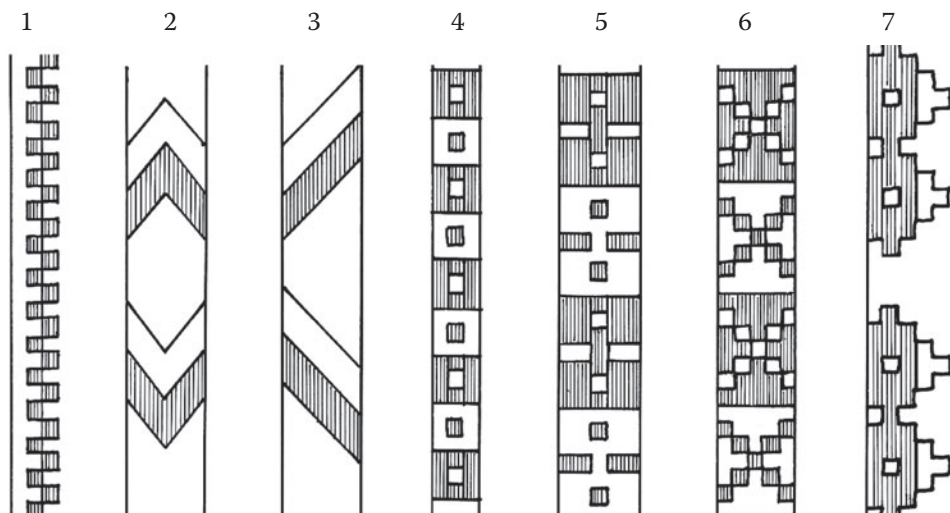
Kesktriibu kasutamise puhul näitab statistiline analüüs kitsa, 1-lõngalise kesktriibu selget domineerimist. Viie kihelkonna kirivöödel kesktriibu kasutamise esinemissageduse üldpildist eristub selgelt Türi kihelkond, kus võib pidada kesktriipu suhteliselt traditsiooniliseks vöökirja kompositsiooni osaks. Üldiselt võib selles piirkonnas kesktriipu nimetada ebareeglipäraseks vöökirja kompositsiooni osaks. Vändra ei eristu kesktriibu kasutamise üldpildist (TAHVEL XVII, joonis 1, 2).

Kokkuvõtteks võib tõdeda, et keskkirja sümmeetrilisuse, pinnajaotuse, põhiornamendi kasutamise ning mustrite muutumatuna püsimise poolest ei eristu Vändra kirivööd üle-eestiliselt piirkonniti üldteadaolevast. Vändra kirivööd eristuvad küll kesktriibu kasutamise laiema skaalaga, kuid selge esinemissageduse domineerimine 1-lõngalise kesktriibu rühmas sarnaselt naaberkihelkondadega ei võimalda eristumist kirivööde kesktriibu laiuste võrdluse üldpildis.

2.6. Äärekiri

Kirivöödel raamivad keskkirja äärekirjad, mille laiused ja mustrid on olulised kompositsiooni osad. Kitsaimad, 1-lõngalised ääred on ühe- või kaherealised triibu- ja täpiread. Laiematel äärekirjadel on mitme triibu- või täpirea vahel väikeornament, mille üksikelemendid on kas kaldjoon, täpp, ristkülik, kalasabakiri või rist. Vändra kihelkonna kirivöödel on 7 äärekirja tüüpi.

Joonis 3. Vändra kihelkonna kirivööde äärekirjatüübid.

Tabel 7. Vändra kirivööde äärekirjatüüpide sageduse koondandmed.

	Tüüp 1	Tüüp 2	Tüüp 3	Tüüp 4	Tüüp 5	Tüüp 6	Tüüp 7
Kokku	23	5	3	2	3	2	2

Ühe- või kaherealise lihtsa triibu- või täpireaga keskkirja ääristus 23 vööl näitab lihtsa, konkreetse ääre selget domineerimist Vändra kirivöödel (joonis 3; tabel 7). Laiematest äärekirjadest on enam kasutatud kalasabakirja. Sellega on Vändra kirivöödel

kõige laiem, 2x12 lõngaga äärekiri (ERM 8479). Kolmel vöö on äärekiri keskkirjast laiem (ERM 8438, ERM 8445, ERM A509:1489).

Nelja naaberkihelkonna kirivöö äärekirjade kasutus kattus 94%-liselt Vändra kirivööde äärekirjatüübi variantidega. Äärekirjatüüpidest domineerib viie kihelkonna kirivööde võrdluses (TAHVEL XVII, joonis 3) esinemissageduselt selgelt tüüp 1, mis on olemuselt lihtsaim kirivöö ääristus. Samas tüübis on Vändra kirivöödel esinenud ääristus keskmisel positsioonil võrreldes naaberkihelkondadega. Äärekirjatüübis nr 7 on näha tugev Rapla kihelkonna äärekirjakasutuse eristumine, millest võib olla tekkinud mõju naaberkihelkondade sama tüübi äärekirja kasutamisele. Tüübi nr 6 äärekirja on esinenud ainult Vändra kirivöödel, mida võib pidada selles võrdluses erandlikuks ning mille kõrvalmõju praeguses uurimuses ei ilmne. Sellest võib järeldada eripärast äärekirja kasutamise varianti Vändra kirivöödel.

2.7. Värvikasutus

Üldlevinud on punase värvi domineerimine kirivöödel keskkirjas kasutatud põhivärvina. Vöö kudumise tehnika tingib tulemuse, kus ühel vööpoolel villaste lõngadega moodustunud kiri jääb teiselt vööpoolelt vaadates linane. Vändra kirivöö (ERM 15143) puhul on märgitud informatsiooniks „punane“ vöö. Selliseid eriti „punaseid“ võid võib Vändra kirivööde hulgast leida kümme. Rohkem viiteid värvile või informatsiooni värvimise kohta Vändra kihelkonnast säilinud ei ole.

On teada üle Eesti levinud kohalike taimevärvidega ja ostuvärvidest indigosiiniga (*potisiinise*) lõngade värvimine. 19. sajandi teisel poolel hakati ulatuslikult kasutama aniliinvärve, mida iseloomustab värvierksus (Värv 2008, 156). Uurija on värve nimetanud vastavalt heledusele, tumedusele või värvi mõjutavale kombinatsioonile. Vajaduse korral on värvuse paremaks iseloomustamiseks lisatud sõnad „erk-“ ja „taime-“. Liigitamist raskendavaks asjaoluks on villaste kirjalõngade kulumine ja pleekimine, mistõttu võib värvikasutust tihti vaid oletada.

Värvikasutuse uurimises on põhitähelepanu all keskkirjades põhi- ja lisavärvide ning mitme värvi korraga kasutamine ühel kirivöödel. Värvimise kohta Vändra kihelkonnas otsene informatsioon puudub, mistõttu ei ole võimalik kindlalt väita, kuidas seda saadi.

Tabel 8. Vändra kirivööde keskkirjade värvikasutuse sageduse koondandmed.

	Pruunikaspunane	Tumepunane	Erkpunane
Kokku	12	20	8

Keskkirjades pruuni või punase kasutamine põhivärvina on levinud üle Eesti. Ka Vändra kihelkonna kõigil kirivöödel on põhivärv punane või pruun oma variatsioonides. Igal vöödel on põhivärvina korraga üks punane või pruun. Seda ei saa väita rohelise, kollase ja sinise lisavärvi kohta. Samal vöödel võib olla kasutatud kahte rohelist (ERM 8418), kahte sinist (ERM 8471, ERM 8479) või kahte kollase varianti (ERM A509:1257). Selline sama värvi eri toonide kasutamine ühel vöödel on selgelt näha ning seetõttu on Vändra kirivöödel mitme värvi korraga kasutamise uurimiseks märgistatud eespool nimetatud värvid eri kasutusena.

„Vööde olulisemateks põhivärvideks on punane ja pruun“ (Astel 1998, 101). Selle

väite õigsust tõestab viie kihelkonna kirivööde põhivärvi kasutus. Kõnealust parameetrit vaadeldes on näha, et punane oma toonivarjundites on 95,5% kirivööde põhivärviks (TAHVEL XVIII, joonis 1). Väandra eristub koos Pärnu-Jaagupiga kõigil kirivöödel traditsioonilise põhivärvikasutusega. Punase värvi toonivarjundite rühmadest eristub Väandra selgelt pruunikaspunase värvirühma esinemissageduses. Üldpildis on Väandra kirivööde põhivärv selgelt traditsiooniline ja naaberkihelkondadelt pärit mõju ei ole võimalik täheldada. Pruunikaspunase kasutamise suur sagedus võib viidata Väandras taimevärvide suuremale kasutamisele kui naaberkihelkondades.

Tabel 9. Väandra kirivööde mitme värvi kasutamise sageduse koondandmed.

	Ühevärviline	Kahevärviline	Kolmevärviline	Neljavärviline
Kokku	2	25	10	3

Tabel 10. Väandra kahevärviliste kirivööde värvikombinatsioonide sageduse koondandmed.

Keskkirja punane	Sinine	Potisinine	Lilla	Roheline
Kokku	3	10	9	3

Väandra kirivöödel on enam levinud kahe eri värvi kasutamine. Kahevärviliste vööde puhul on keskkirja punase kõrval kümnel korral *potisinine* ning üheksal korral lilla. Lilla sage kasutamine on seotud aniliinvärvide levikuga. Nimetatud värvitooni on enam Kagu- ja Lääne-Eestis (Astel 1998, 101). Selle väite tõestuseks on Väandra kihelkonna kirivöödel lilla kasutamine lisavärvina koos *potisinise* ja rohelisega üks domineerivamaid (tabelid 10, 11). Vähem on kasutatud nelja eri värvi kombinatsioone, seda esineb kolmel vööl. Ühevärvilisi vööid on kaks. Ühevärvilistel vöödel (ERM 8506, ERM A426:4207) on kasutatud kogu vöö ulatuses keskkirja punast.

Tabel 11. Väandra kirivööde äärekirjade värvikasutuse sageduse koondandmed.

	Keskkirja punane	Sinine, hallkassinine	Potisinine	Lilla	Erkroheline, taimeroheline	Must	Tumekollane, helekollane
Kokku	16	4 + 4	15	12	5 + 5	2	2 + 3

Väandra kirivööde äärekirjades domineerib lihtne ühe või mitme triibu- või täpi-realine kiri (joonis 3, tüüp 1). See on kuuel korral nii keskkirja punane kui roheline, kaheksal korral *potisinine* ning üheksal korral lilla, mis on ka äärekirjade värvikasutuse üldises plaanis Väandra kirivöödel enim levinud. Äärekirja laiematel mustritel lisanduvad värvikasutusse sinine, must ja kollane. Musta kasutamine on Väandra kirivöödel erandlik. Laiemates äärekirjades (17) on kümnel korral kasutatud ka keskkirja punast, mis tekitab ääre- ja keskkirja omavahelise kooskõla.

Kesktriip on 14 Väandra kihelkonna kirivööl. Selgelt domineerib potisinine värvikasutus. Traditsiooniline on kesktriibu värvi kattumine mõne äärekirja värviga (Astel 1998, 109). Väandra kirivöödest kahel erineb kesktriibu värv äärekirjas kasutatud värvidest. Esimesel neist on laia väikeornamendiga äärekiri ja 1-lõngaline erkroheline kesktriip (ERM 8390). Teine vöö on ääristatud kitsa roheline triibuga, kuid 1-lõngalise kesktriipi on lilla (ERM 8492).

Viies kihelkonnas (TAHVEL XVIII, joonis 2) on eelistatud kahe- ja kolmevärviline vöökiri, mis on enam levinud mitme värvi kasutuse variant üle Eesti (Astel 1998, 97).

Antud uurimisvaldkonnas Vändra kirivööd ei eristu. Ühe- kuni neljavärviliste vööde esinemisest nii Vändra, Tori kui Pärnu-Jaagupi kihelkonnas võib järeldada üldisemalt mitme värvi kasutamise laiemat skaalat Pärnumaal.

Lisavärvide kasutamise uurimisel Vändra kirivöödel selgunud värvivariandid on esindatud 94% viie kihelkonna sama parameetri uurimuse tervikpildis (TAHVEL XVIII, joonis 3).

Viie kihelkonna kirivöödel on lisavärvina enam kasutatud sinist, lillat ja rohelist nagu ka Vändra kirivöödel. Kollast on lisavärvina kasutatud peale Vändra ka Toris. See ei võimalda kollase kasutamist näha Vändra kirivööde lisavärvi eripärana.

Kokkuvõtteks on Vändra kirivööde värvikasutus traditsiooniline nii põhi- kui lisavärvis: punane, sinine, lilla ja roheline oma toonides. Põhivärvi on 16 vööd ka äärekirjas, mis tekitab visuaalselt harmoonilise värvilahenduse. Põhivärvina pruunikaspunase ja lisavärvina kollase sage esinemine võib viidata taimevärvide suuremale kasutamisele kui naaberkihelkondades. Mitme värvi kasutamise vaatevinklist on Vändra kirivööd samuti traditsioonilised: kahe- ja kolmevärvilised.

2.8. Ajalised arengud

40-st ERM-is säilinud Vändra kihelkonna kirivööst on dateerimata kuus. Dateeringud viitavad enamiku (29) vööde valmistamisele 19. sajandi II poolel. 19. sajandi I poolel on valmistatud neli vööd ja üks vöö on tehtud 20. sajandi algul. Tekkinud ajalised grupeeringud on omavahel ebaproportsionaalses suhtes. Võimalik on uurida vanemaid vööid ja uuemat vööd kogu Vändra kihelkonna kirivööde üldpildist lähtuvalt.

Vaadeldes 19. sajandi I poolel valminud nelja vööd (ERM 8445, ERM 8501, ERM 8502, ERM A426:4207) kogu Vändra kirivööde tervikpildi suhtes, võib näha nii traditsioonilisi kui erandlikke ilminguid. Üldmõõtudest on erandlikkus kõige selgemini arusaadav laiuses. Laiemate (6,5 cm ja enam) vööde gruppi kuulub kolm Vändra kirivööd ja neist kaks pärinevad aastast 1815. Kolmanda sellesse gruppi kuuluva kirivöö dateering ei ole teada ning võib vaid oletada, et 19. sajandi I poole kirivööd on laiemad kui hilisemal perioodil. Vanemate vööde hulgas on ka suurema lõimelõngade arvuga kirivöö ning pikim Vändra kihelkonna vöö. Neljast vanemast vööst üks on säilinud tükina. Kolme vöö narmaste pikkus ja viimistlus ei erine Vändra kihelkonna kirivööde üldpildist: kõigi vööde narmaste pikkus ja viimistlus kuuluvad enamlevinud uuritavate valdkondade gruppidesse.

20. sajandi alguse vöö (ERM A509:1489) ei eristu selgelt oma üldmõõtudest ja narmaste viimistluselt Vändra kihelkonna kirivööde üldpildist. Vöö üldmõõdud (4,5x175) kuuluvad esinemissageduse teise gruppi (tabelid 1, 2). Narmad on uuemal vööd pikemad kui enamikul varasemast ajast pärinevatel Vändra kirivöödel.

Pinnajaotuse ja põhiornamendi tüüpides ei eristu vanemad vööd ja uuem vöö Vändra kirivööde üldpildist. Pinnajaotus kuulub kolmel vanemal ja uuemal vööd enamlevinud tüübigruppi – tüüp nr 1 (tabel 4). Üks vanematest vöödest kuulub pinnajaotuselt tüüp nr 3 gruppi, mis ei ole küll enamlevinud, kuid pole ka täiesti erandlik. Ornamendi uurimine vanematel Vändra kirivöödel ei anna samuti erilisi tulemusi. Kahel korral on ornamendiks kaheksakand ja ühel romb (tabel 5), mis on enamlevinud ornament Vändra kirivöödel. Mõlemat ornament esineb mitmeid kordi ka hilisematel Vändra kihelkonna vöödel.

Huvitavam on võrrelda 19. sajandi I poole ja 20. sajandi alguse äärekirju, mis on oma olemuselt laiemad ja keerukamad. Äärekirja järgi kuuluvad vanemad vööd tüüpidesse nr 1, 2, 4 ja 6. Viimased kaks äärekirjatüüpi on Vändra kirivööde üldpildis erandlikud, sest neid mõlemat esineb kahel vööl (tabel 7). Uuem Vändra kirivöö kuulub tüüpi nr 5, mida esineb kokku kolm korda. Üldmuljena mõjub 20. sajandi alguse vöö (ERM A509:1489) kesk- ja äärekirja kooskõla keerulisemalt kui ülejäänud Vändra kirivöödel. Eripäraks on lai, 5-lõngaline kesktriip, mida esineb Vändra kirivöödel kahel korral.

Värvikasutuse uurimisel on eelduseks fakt, et 19. sajandi I poolel värviti valdavalt taimevärvidega ning ostuvärvidest kasutati *indigosinist* ja *puupunast*. Vanemate vööde põhivärv on kolmel pruunikaspunane ja ühel tumepunane. Lisavärv on kolmel vööl *potisinine* ja ühel sinine ning taimeroheline. 20. sajandi algul oli võimalik kasutada erksaid tulemusi andvaid aniliinvärve, kuid uuema Vändra kirivöö värvid (pruunikaspunane, hallikassinine, taimeroheline) sarnanevad 19. sajandi alguse värvikasutusega.

Selgeid erinevusi ajalise arengu taustal võib täheldada Vändra kirivööde laiuses. 19. sajandi I poolel on need laiemad, 7–8 cm, ja hiljem muutuvad kitsamaks, 1,5–5,5 cm laiusteks. Pikima vöö ja äärekirjade erandlikkus ei võimalda täheldada nendes valdkondades arenguid, mida võiks ajalises perspektiivis hinnata. Ka värv- ja ornamentikasutuses ning pinnajaotuses ei ole ajalisest perspektiivist lähtudes võimalik arenguid näha.

Kokkuvõtteks

Käesolevas töös on olnud eesmärgiks Vändra kihelkonna kirivööde uurimine. Teema on olnud vaadeldav kahest aspektist: vööde tähtsus ja iseloomulike tunnuste otsimine. Võib tõdeda, et Vändra kirivööd iseloomustab üle Eesti enam levinud pikkuse ja laiuse kasutus. Kirivööde mõõtude muutumine ajalises kontekstis viitab samuti üldlevinud tendentsile muutuda kitsamaks. Kompositsioonis domineerib Vändra kirivöödel pinnajaotuselt lihtsaim, diagonaaljoontest tekkinud võrguskeem (joonis 1, tüüp 1), mille paiknevad üle Eesti enam kasutatud geomeetrilised elemendid: romb, kaheksakand ja hambuline kontuur. Vändra kirivööd on sümmeetrilised. Kesktriibu ja äärekirjade kasutamises domineerib lihtsus: 1-lõngaline keskjoon, ühes või kahes reas triibud või täpid ääristuseks. Mustrikasutus on kogu vöö ulatuses muutumatu. Narmaste viimistluses domineerib 11–15 cm pikkuste lõngade lahtiseks jätmise. Värvikasutus sarnaneb üle-eestiliselt levinuga: põhivärv on punane oma toonivariatsioonidega ning lisavärv on enamasti *potisinine* ja lilla. Viimati nimetatute kasutamine on põhjendatud aniliinvärvide tulekuga ja iseloomustab enam Kagu- ja Lääne-Eestit.

Vändra kirivööde üldmõõdud on põhjendatavad funktsionaalsusega. Sümmeetrilisus, mustri muutumatu püsimine ja pinnajaotuse lihtne diagonaalvõrgustik on üle Eesti traditsiooniliselt kasutatud kompositsiooni osad. Geomeetrilise ornamentika kasutamise variandirohkus ühe kihelkonna piires (12 tüüpi) viitab individuaalsele lähenemisele. Sama võib väita pinnajaotuse ning äärekirja tüüpide variandirohkuse kohta, kuid nendes parameetrites võib siiski näha selget kindla tüübi domineerimist. Värvidest on enam kasutatud punase, sinise, lilla ja rohelise toone, mis samuti on üldiselt traditsiooniline värvikasutus kirivöödel.

Vändra ja selle naaberkihelkondade kirivööde võrdleva analüüsi tulemusena selgus, et Vändra kihelkonna kirivöödel pole tugevat eripära. Väike eristumine oli põhivärvi kasutuse võrdluses: Vändra kirivöödel esineb põhivärv ainult punasena, kuid seda ei saa väita teiste naaberkihelkondade puhul (TAHVEL XVIII, joonis 1). Võimalik eripära on äärekirja tüübi nr 6 kasutamises, mida esineb selles võrdluses ainult Vändra vöödel (joonis 3). Nimetatud äärekirja tüüpi ei leidu Vändra vöödel piisavalt sageli, et mõjuda tugeva eripärana. Naabrite mõju võib täheldada pinnajaotuse tüübi nr 6 (joonis 1) ja äärekirjatüüpide nr 3 ja 7 puhul (joonis 3). Ka narmaste viimistlemiseks kasutatud vähene põimimine on tõenäoliselt mõjutatud naabritest.

Ajalises arengus võib oletada Vändra kirivööde muutumist sarnaselt mujal Eestis levinud tendentsiga: vööd muutusid kitsamaks. Seoses sellega on ka kogu vöökirja kompositsioon muutunud lihtsamaks. Samas on tänu aniliinvärvide kasutusele tulekuga muutunud värvid erksamaks ning vööde üldmulje seeläbi värvilisemaks, ehkki see Vändra kirivööde puhul otsest tõestust ei leidnud. Ajalise arengu perspektiivist vaadates tundub olulisem kirivöö funktsiooni muutumine (nt tööriivist pidurõivaks), mis võib olla kirivööde iseloomustavate tunnuste muutumise otsene põhjus.

Uurimuse tulemusena selgus, et kirivöö tähtsus seisnes suures funktsionaalsuses. Praktilisusele ja esteetilisusele lisaks on kirivööel esinduseseme, informatsioonikandja ja kaitsefunktsioon. Kirivöö funktsioonid on omavahel tihedalt läbi põimunud ning ühiskondlikust käitumisvajadusest olenevalt esineb see mitmes funktsioonis korraga. Ühiskondlik mõtteviis tingis märgisüsteemid ja võis otseselt mõjutada kirivööde kasutamist kogukonna väärtushinnanguid silmas pidades. Ajalises arengus on märgilisus muutunud rohkem rahvust ja identiteeti tähistavaks, mis tähtsustab järjest enam paikkonnas isikupärase leidmist ja kasutamist.

Käesoleva uurimusega on Vändra kirivööde teadvustatud ning asetunud see iseloomustavate tunnuste ja ajalises arengust tekkinud muutustega üle-eestilisse tervikpilti. Oluline arusaamine tekkis traditsioonilises individuaalses eksisteerimises – ka väikepiirkondades on püütud olla omanäoline ühiskondlikest arusaamadest hoolimata. Võimalusel valida 40 Vändra kirivöö vahel, ehkki neil pole küll tugevat isikupära, on peidus tugev individuaalne kontekst. Vändra kirivööde uurimisest tulenev informatsioon annab võimaluse kasutada ja sellega väärtustada rahvapärimest nii traditsiooniliselt rahvarõiva osana kui tänapäeva kontekstis disainielementidena rahvuslikult kujundatud tekstiilidel. Edasi? Oluline on välja selgitada rahvuslikul tasandil väärtushinnangute peegeldumine inimese ja riietuse kaudu. Ja seda nii talupojakultuuris kui tehnoloogiliselt üliarenenud ja emotsioone väärtustavas tänapäevas.

Täna seminaritöö juhendajaid Kristi Jõestet ja Riina Tombergi.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Astel, E. 1998.** Eesti vööd. Tartu: Ilmamaa.
- Astel, E. 1981.** Vöö eestlaste rahvatraditsioonis. ERM Ar. XXXII. Tallinn, lk 136 – 144.
- Eesti rahvakultuuri leksikon. 2007.** Toim Viires, A. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Kaarma, M. & Voolmaa, A. 1981.** Eesti rahvarõivad. Tallinn: Eesti Raamat.
- Laigo, A. 1957.** Vööde kudumine ja paelte põimimine. – Rmt: Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn, lk 225 – 233.
- Manninen, I. 1927.** Eesti rahvariiete ajalugu. ERM Ar. 3. Tartu.
- Moora, H. 1957.** Eesti rahvarõivaste arenemise ajaloost. – Rmt: Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn, lk 7 – 28.
- Trees, L. 1957.** Värvimine. – Rmt: Eesti rahvarõivad XIX sajandist ja XX sajandi algult. Tallinn, lk 209 – 211.
- Viires, A. 2008.** Tagasivaade. – Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 449 – 455.
- Voolmaa, A. 1958.** Teatmematerjalid. EA 64, lk 247 – 248.
- Vunder, E. 1996.** Eesti rahvusrõivas – müüt või tegelikkus. ERM Ar. XLI. Tartu, lk 89 – 99.
- Vunder, E. 2008a.** Käsitöö. – Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 136 – 167.
- Vunder, E. 2008b.** Rahvakunst. – Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 396 – 422.
- Värv, E. 2008.** Riitumine ja rahvarõivad. – Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 279 – 301.

THE FIGURED BELTS OF VÄNDRA PARISH

Inna Raud

When studying Estonian folk traditions it is very important to be aware of those traditions and know how to use them. In Estonia a lot of districts have been thoroughly studied, but every smallest territorial unit is worth attention. National costumes in their entirety may be unique and different in every place. That is due to relatively restricted communication, which happened mostly inside the home parish.

In the present paper the author has mostly concentrated on figured belts worn in Vändra parish. She concentrates on their importance and characteristic features. Figured belts are considered to have been the most important parts of women`s national costumes. They have been used more in comparison with other parts of folk costumes. Figured belts have been used for practical reasons- to hold up and fasten clothes. It was thought to give the bearer more support, protection and security. Figured belts have also been used on other purposes, like presents, especially in weddings. The aim of these presents was to show your approval and wish happiness. It is also known that figured belts were used to cure people and protect them against the evil eye. Figured belts may also be looked at as information forwarders. People began to understand the fact when they established closer relationships with other regions. Figured belts were used as signs of agreement and obligation. It can be seen in usage of different colours. Nowadays it seems that the most essential is to see the uniqueness, solidarity and identity of different places.

To study the specific features of the belts of Vändra, the author had to work out methodology to analyse them more profoundly. The research revealed that when speaking of general measures, geometrical patterns, colors and elaboration, there is no eye-catching difference compared to neighbouring parishes. The variation of ornaments used in Estonia (12 different types in Vändra) refers more to importance of individuality than to traditional usage. More used are red, blue, purple and green colours and their shades. The small peculiarity of the region is different usage of colours- primary colour is red, and purple hue is more used than in other regions in Estonia.

Historically, the difference of figured belts has been influenced by the development of the society and the usage of the belts has changed as well. The reason why belts are not so wide nowadays is that national costumes have become parts of festive clothing. Due to the fact that the belts are narrower, their composition e.g. pattern is not so complicated any more. At the same time, thanks to the usage of new colours, the shades are brighter and the belts leave more colourful image. All in all, the changes considering the belts all over the Estonia, have been similar. The only difference is in usage of colours. More important is the functional change- from pattern aspect to the part of self-consciousness.

In the present paper figured belts of Vändra have been recognized and thanks to their specific features and historic changes they are an integral part of Estonian folk traditions.